

դիւթեր կախարդեր էր մտքերն ու սիրտերը: Կա՞յ քաղաք մը, որ ունենայ իր վրայ այնքան հիացողներ, որ զբաղանութեան ու գեղարուեստի այնքան նիւթ մատակարարած ըլլայ, ինչպէս Վենետիկ: Ո՛րքան մեծ գրիչներ, քերթողներ, վիպասաններ, արուեստագէտներ ամէն ազգէ՝ երգեր, նուագեր, նկարներ, փառաբաներ են զինքը, իրմէ ներշնչուելով՝ իրենց գրչին, իրենց վրձինին, իրենց տաղերուն վսեմ թռիչներուն մէջ: Իր ներկայ դահազուրկ եւ անփառունակ վիճակին մէջ անգամ, անսպառ բով մ'է գեղեցկութեան եւ աղնուականութեան: Եւ այդ տարօրինակ եւ փառահեղ քաղաքը, լոյսերու եւ ջրերու մէջ սուզուած, ճահիճներու վրայ բարձրացած, կրցեր է դարերով դողացնել իրմէ աւելի մեծ եւ հզօր պետութիւններ, եւ ուժեղ ամբարտակ մ'ըլլալ ասիացի վայրագ հրոսախումբերուն դէմ:

Օրուան ամէն ժամերուն՝ նորանոր պըշրանքով կը ներկայանայ: Հոն զգալի չէ՝ եղանակներուն փոփոխումը, բայց միայն երկնքին ու լճակին մէջ, բնութիւնը զըրկած ըլլալով զինքը իր դարդերէն՝ դաշտերէն, մայրիներէն ու ծաղիկներէն: Բայց միթէ ինքն ալ ծաղիկ մը չէ՞, ծաղիկ մ'անթառամ: Գիշերուան խորհրդաւոր ստուերներուն մէջ, լուսնին եւ աստղերուն արծաթ շողերով պաղպաղուն, յաւերժահար մ'է. ցորեկը՝ փառքի եւ շքեղութեան ծիրանիով պծնուած՝ թաղուհի մ'է: Առաւօտուն՝ արեւն իր վարդազոյն դոհարները անոր գլխուն վերեւ կը տեղայ, ու երեկոյին՝ կը թափէ անոր ոտքերուն առջեւ իր բոցերուն կոհակները: Եւ Վենետիկ՝ այդ երկու հանդիսաւոր վայրկեաններուն՝ կ'ուզէ անոր իր ողջոյնները, իր հարիւրաւոր զանգակներուն մեղամաղձիկ դաշնակաւոր նուագները: Ի՞նչ հիացուցիչ պատկերներ. տեսնել զինքը՝ մերթ ալիքներուն ծայրը երերուն, իբր զինուած մարտանաւ մը, որ պիտի չուէ կարծես դէպ ի հեռաւոր հորիզոններ՝ ետ պահանջելու իր նախկին սահմանները, — ու մերթ խըրած՝ լքուած աւազուտին վրայ՝ իբր ա-

լետանջ նաւ մը, որ կ'աշխարհէ իր անցեալ փառքերը: Ուրիշ անգամ կ'երեւի կարկառուն դէպ ի վեր, դէպ ի բարձրութիւնները երկնքին, առանց թողլու ծովին խորութիւնները, ուր թաղուած են իր անցեալ պերճութեան ու իշխանութեան ընկոյնները: Երբեմն ալ՝ իբր սղաւոր մը՝ նուրբ մառախուղով քողարկուած, իր զօղանջուն աշտարակներէն կը բարձրացնէ դէպ ի վեր իր բողբոջի ձայնը, զոր կը թուին արծաղանդել հեռաւոր Ալպեանց բարձրաբերձ գագաթները՝ իբր վիաներ իր անցած փառքերուն: Համոզուելու համար՝ թէ մեծ, հարուստ ու աշխարհակալ ժողովրդեան մը բնակավայրն եղած է սոյն քաղաքը, կը բաւէ չըջան մ'ընել Ս. Մարկոսի հրապարակին մէջ կամ մեծ Զրանցքին երկայնքը, ուր ամէն մէկ քայլին կը հանդիպի մարդ մէկ մէկ հրաշալիքներու, դարերէն եւ հանճարներէն բերուած՝ գետեղուած հոն:

Մարդիկ ու բնութիւնն իսկ մասնաւոր դուրգուրանք մ'ունեցեր են անոր հանդէպ: Ո՛չ մէկ աղէտ կամ հարուած փոթորիկը է երբեք անոր գլխուն վերեւ: Ո՛չ մէկ թշնամի կրցեր է երբեք անոր ջրէ պարիսպներէն ներս մտնել, ուր ամենէն նոր չէնքը դարերու կեանք մ'ունի: Ուրիշ ո՛ր եւ է քաղաք, որ այնքան երկար ապրած եւ այնքան կոխներ մղած ըլլայ իր դոյութիւնը պահելու համար, պիտի ունենար անշուշտ սպիներ, փլուզումներ, աւերակներու կոյտեր. հոս ո՛չ. ժամանակին քանդող ձեռքը զգալի չէ՝. ամէն ինչ կանգուն է, ամէն ինչ պերճ ու շքեղ, բաց ի այն խոր մեղամաղձիկ լուսթենէն, որ բան մ'ունի իր մէջ նուիրական՝ որ պատկառանք կ'աղղէ: Աշխարհէ անջատուած, կեանքի սովորական պայմաններէն դուրս, չունի բան մը՝ որ վրդովէ, յուզէ հոգիները, որով մարդս իր մէջ ամփոփուած՝ կ'որորուի անուշ երազներով, կ'ապրի գաղափարական աշխարհի մը մէջ: Հո՛ն կ'ապաստանին այն բոլոր ոգիները, որոնք կեանքի պայքարին մէջ ձախողած, աշխարհի ծովին մէջ նաւարկած, վերաւոր եւ տառապող սիրտեր, անյաղ եւ անհանգարտ միտ-

քեր, հանգստեան եւ սիրտանքի պէտքը կը զգան: Եւ Վենետիկ, ամենուն հիացումը ու մեծարանքն ընդունած պահուն, կը բաշխէ անխտիր բոլորին ալ իր գութն ու գորովը, տալով ամէն ցաւերուն յարմար սպեղանին:

Բայց միթէ ինքն ալ ունեցած չէ՞ աւելի քան տասներկու դարերու շրջանին՝ իր ցաւերը, տենդոտ ու աղմկալից կեանքի վայրկեաններ, ներքին ընտանի պայքարներ, տաղանալի շրջաններ: Այո՛, բայց երբեք վարանած՝ ընկճուած չէ՛, այլ միշտ յաղթական ելած, եւ աւելի եւս ամբարցուցած իր պետութեան հիմերը: Եւ անհնաւ ծագումէ մը՝ փառահեղ դոյութիւն մ'ունեցած, փոքրիկ առուակէ մը՝ մեծաշաղթ գետ մ'եղած է: Այսպիսի քաղաքի մը պատմութիւնը՝ ոչ միայն զրօսալի ու հետաքրքրական է, այլ եւ չափազանց կրթիչ ու շահեկան: — Ես հոս, քանի մ'չլերու մէջ պիտի ներկայացնեմ ընդհանուր գիծերով անոր վարչական կամ սահմանադրական կազմը, որուն շնորհիւ է միայն՝ որ կրցաւ ան ապրիլ դարեր ու դարեր, տիրապետել Ադրիականին ու Միջերկրականին եւ անոնց ափերուն, տիրել առժամեայ Բիւզանդիոնին ու մինչեւ իսկ Սեւ Ծովին անդրադոյն խորերը հասցնել իր աշխարհակալութիւնը: Եւ ի վերջոյ պիտի յիշեմ անոր զիւցաղներուն քանի մ'ականաւորները՝ որոնք կը պատկերացնեն Վենետիկեան հոգին, անոր ճոխ առեւտուրը, գեղարուեստի ու գրականութեան քանի մը փայլուն դէմքերը, որոնք այնքան աւելի կ'ափնեցնեն մարդս, երբ մտածէ որ՝ այդ բոլորը գործեր է՝ ո՛չ թէ մեծ ու հզօր պետութիւն մը, այլ քանի մը փախստականներէ ու ձկնորսներէ կազմուած քաղաք մը՝ ճահիճներու մէջ խրած... Ահա Վենետիկի մեծութիւնն ու եղականութիւնը:

(Շարունակելի)

Հ. Յ. ԹՈՐՈՍՅԱՆ

ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՎԿԱՆԵՐԸ

ԳՐԵՑ՝ Ճ. ԲԱՅԻՆԻ

Ե

ՄԱՂՔՈՍԻՆ ԱԿԱՆՋԸ

Ա

Մաղքոս, Քահանայապետին վստահութեան ծառան, երեսունի վրայ գեղեցիկ մարդ մըն էր, բարձրահասակ եւ յաղթանդամ, թխամորթ եւ սեւաչեւայ, աւելի յանդուգն քան արիասիրտ, աւելի հպարտ քան արթուն: Ծնած Սուրբ Քաղաքին մէջ, զաւակ Տաճարի պահապաններէն մէկուն, մտերիմ Կայիափայի, սիրուած կիներէն եւ վախցուած մինչեւ իսկ Ղեւտացիներէն, Մաղքոս ինքզինքը կը կարծէր Երուսաղեմի տէրերէն մէկը ու սահմանուած մեծամեծ գործերու: Ծանօթները եւ ընկերները զինքը բարեկամ պահելու համար ամէնօրեայ խորամանկութեամբ կը դոհացնէին իր միամիտ հպարտութիւնը եւ զինքը կը յորջորջէին Մաղքոս, — այսինքն Մելէք, թաղաւոր, — այլեւս ամէնքն ալ զինքը Մաղքոս կը կոչէին, թէ եւ իր ճշմարիտ անունը Եղեկիա ըլլար: Ուռած՝ բնական ունայնամտութենէն ու ստորակարգեալներու եւ կեղծաւոր պաշտականներու դովեստներէն, Մաղքոս միշտ հանդիսաւոր առիթի մը կը սպասէր ցոյց տալու իր արժէքը, երեւալու ժողովուրդին առջեւ, բանալու մեծագոյն յաջողութեան մը ճամբան: Իրեն վերադրուած մակդիրը, արդեօք դուշակութիւն մը, մարդարէութիւն մը չէ՞ր: Այն Արեւելքի մէջ տակաւին քաղաքական կոխներու եւ ապստամբութիւններու կրակով վառ՝ ամէն ինչ հնարաւոր կ'երեւնար մարդուած փառասիրութեան՝ ինչպէս նաեւ անմիտ յաւակնութեան համար:

Երբ Մաղքոս՝ ուրիշներէն առաջ այն հինգշաբթի առաւօտը, իմացաւ որ իրիկունը քաղաքին մօտերը պիտի ձերբակալուէր հերետիկոսներու խումբին Պետը,

սուտ Մեսիան որ իր զինուած հետեւորդներուն հետ Գալիլիայէն եկած էր Տաճարը եւ նոյն իսկ — եթէ ականջ կախուէր ժողովուրդին շոշուկին — Երուսաղէմը կործանելու, եռանդնալից ծառան երեւակայեց որ այն օրէն կրնար սկսիլ իր նոր պատմութիւնը:

Կայիափա հազիւ ուտելը վերջացուց — օրուան միակ վայրկեանը որ կարելի ըլլար իրմէն շնորհք մը ձեռք ձգելու յոյս ունենալ — Մաղքոս մօտեցաւ անոր իր խոշոր մարմնին այն յարգալից կորացումով՝ որ շատ քիչ անգամ ի գործ կը դնէր եւ մի միայն Քահանայապետին առջեւ, ըսաւ,

— Կրնամ քեզմէ շնորհք մը խնդրել:

Կայիափա պատասխան չտուաւ, բայց եւ ոչ ձեռքը չարժեց խնդրարկուն վռնտելու համար, ու Մաղքոս շարունակեց:

— Ինձի ըսին որ այս իրիկուն վտանգաւոր թշնամիներէդ մէկը պիտի ձերբակալուի, որ գիշերը Երուսաղէմի մօտը կը պահուէր: Կրնամ զինքը ձերբակալելու դացող մարդոց գլուխը դնել զիս:

Կայիափա վայրկեան մը անոր աչքերուն մէջ նայեցաւ, մօրուքին մէջէն փոքրիկ քմծիծաղով մը.

— Չեմ կարծեր որ, պատասխանեց, գազանը կարծածիդ չափ վտանգաւոր ըլլայ: Սեկանիմ կ'իյնար խնդրած պատիւդ, բայց չարժեր տասներկու Գալիլիացիներու համար զինքը անհանդիստ ընել: Դուն գնա՛ ուրեմն եւ բարի որսորդութիւն: Հետդ տար ո՛վ որ կ'ուզես եւ համաձայնէ՛ Յուդա Իսկարիովտացիին հետ՝ որ առաջնորդ պիտի ըլլայ եւ ցոյց պիտի տայ այն անձը՝ զոր պիտի բռնէք: Հազիւ ձեռքդ անցնի՝ խնդին ինձի բեր, նոյն իսկ եթէ գիշերուան երկրորդ պահն ըլլայ:

Մաղքոս ուրախութեամբ շնորհակալ եղաւ Տիրոջ եւ վազեց կարգի դնելու իր փոքրիկ բանակը: Չէր կրնար Տաճարի պահապաններուն զիմել վստահ զի անոնք պէտք էին ոստիկանական այսպիսի ստորին աւարքներու խառնուել եւ անմաքուր շփումներու ենթարկուիլ: Յետոյ հարկ էր ամէն ինչ մեծ գաղտնապահութեամբ գործել՝ որպէս զի բան չիմացուի ժողովուրդին

մէջ, ուր կրնար գտնուիլ մէկը որ կարենար լուր տալ հռչակեալ Դաւիթի Որդիին աշակերտներուն:

Ուստի Մաղքոս ստիպուեցաւ դիմել իր վրայ հիացողներուն եւ շողորթներուն, իրեն պէս Աննայի կամ Կայիափայի տան ծառաներուն, եւ անոնց կարգ մը բարեկամներուն, առանց արհեստի եւ կուսակցութեան բախտախնդիր մարդոց որ սիրալոթար կը շրջէին գիշերները պայմանով որ օրը դատարկ անցնէին:

Մաղքոս անոնցմէ հաւաքեց յիսուսի չափ եւ իրիկուն դէմ Կայիափայի տան մեծ դաւիթին մէջ ուզեց զօրահանդէս ընել նրման զօրավարի մը որ կը պատրաստուի ճակատամարտ մղելու:

Ամէն հասակի, ամէն գոյնի եւ ամէն խառնուածքի մարդիկ կային: Սեւ աչքերով եւ կարմիր բերաններով պատանիներ, հինցած եւ թանձր կեղտերով ճենճոտ՝ ծերուկներ, յուսահատ մը օձի գլուխով եւ գոյնով, եւ ուրիշներ տխուր եւ լռակեաց որ սնանկացած վաճառականներու, դարձի եկած աւագակներու կամ կէս-առողջ խենթերու կը նմանէին: Քիչերը զինուած էին սուրբերով, մէկ հոգի միայն տեսակ մը նիզակ ունէր, շատերը ոստաւոր բիրեր ունէին երկար տարիներու քրտինքներով վայլուն: Մաղքոս մէկիկ մէկիկ աչքէ անցուց իր մարտիկները եւ կարծես գոհ մնաց. իր կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ այդքան մարդոց կը հրամայէր: Արքայական հպարտութեան շունչ մը ուռեցուց իր ծառայի սիրտը:

Ամէնէն երիտասարդներուն յանձնեց չորս ջահեր եւ ինքը փաթթուեցաւ վերարկուին մէջ, որովհետեւ սկսած էր ցրտել. Իսկարիովտացիին չէր տեսներ:

Վերջապէս խոր գիշերուան մէջ լսուեցաւ աճապարող ոտնաձայն մը, եւ անմիջապէս յետոյ դրան զուշաւոր բախին մը: Բացին: Գաւիթ մտաւ չիկահեր յաղթանդամ մարդ մը, բարձր ուսերով եւ նեղ ճակատով. անմիտ, անթափանց, ամայի, անկենդան քարի դէմքով: Բարձրացուցած աջ ձեռքին մէջ կը սեղմէր հացի կտոր մը:

Մաղքոս հարցուց.

— Կրնանք երթալ:

Յուդա հաց բռնած ձեռքով հաւանութեան նշան ըրաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի մութ փողոցը, իրեն կը հետեւէր անխօս բանակը առաջնորդուած ծառայէն, անուանալ թագաւորէն:

Բ

Երբ Զիթենեաց բլրան մօտեցան, Յուդա վայրկեան մը կանգ առաւ եւ ըսաւ.

— Չայն պիտի համբուրեմ: Ուշադրութիւն դրէք, ինքն է:

Մաղքոս դառնալով բանակին.

— Ոչ ոք անոր դպչի: Կ'ուզեմ առաջին բռնողը ես ըլլալ: Դուք անոր ընկերներուն մասին մտածեցէք:

Աւելի մեծ յոխորտանքով սկսան ճամբանին շարունակել, զինուորներու ձայնը եւ ջահերուն բոցերը գիշերուան լուսթիւնը կը խզէին ու խաւարը կը խանդարէին: Մաղքոս խոհեմ հրամանատարի մը պէս երեք բաժնեց իր խումբը եւ երեք տարբեր ճամբաներէ հանեց Զիթենիներու մէջ, որպէս զի թշնամիներու փախուստն արդիւնէ:

Հասան: Յուդա իսկոյն ճանչցաւ Յիսուսը եւ քնքջօրէն համբուրեց անոր բերանը: Մաղքոս որ անոր մօտը կը գտնուէր բարձրացուց ձեռքը սուտ մարդարէին բազուկը բռնելու համար: Բայց նոյն պահուն թանձր խաւարի մէջէն դուրս յարձակեցաւ մարդ մը, վերարկուին տակէն քաշեց սուր մը եւ Մաղքոսին երեսին իջեցուց չիփշտակ կտրելով աջ ականջը: Յեղակարծ յարձակումէն ու ցաւէն Մաղքոս ճիշ մը արձակեց, բայց պատրաստակամութիւն կամ ուժ չունեցաւ սուրով պատասխանելու հարուածողին: Այլա՞ծ անոր կը նայէր. ջահակիր մը մօտեցաւ Պետրոսին ու երեք Մաղքոսի յիշողութենէն չջնջուեցաւ այն խոշոր մօրուեղ ու հանդիսաւոր դէմքը եւ այն խորունկ ու սէրէն բխած զայրոյթ ցայտող աչքերը:

Յիսուս ձեռքը երկնցուց Մաղքոսի աջ երեսին եւ կարծես շոյեց, ցաւը անհետացաւ, արիւնը դադրեցաւ, մորթը գոցուեցաւ նոր բացուած խոռոչին շուրջը:

Մաղքոս ուժգին ցնցուած եւ ապշահար չէր մտածեր ո՛չ վրէժ լուծելու յարձակողէն եւ ո՛չ շնորհակալ ըլլալու բժշկողին: Ընդհակառակն զետին ծոցեցաւ, խոտերու եւ քարերու մէջ կը խարխափէր իբրեւ թէ կարելոր բան մը փնտռէր: Երիտասարդ մը ջահով լուսաւորեց եւ Մաղքոս կրցաւ իսկոյն նշմարել եւ յաղշտակել արիւնոտ ականջը: Արագ շարժումով պահեց զայն ծոցը եւ հոսկ չորս կողմը նայեցաւ: Վրան յարձակողը եւ միւս աշակերտները անհետացած էին. Յիսուս միայնակ եւ սպիտակ, չըջապատուած էր անակնկալ կախաւորողներու խոժոռ դէմքերէն:

Եղկելի Մաղքոսը չկրցաւ ներկայ դրուելու ո՛չ Յիսուսի դատաւարութեան, ո՛չ չարչարանքներուն, ո՛չ ալ իր տէրերու յաղթանակին: Այն ահաւոր գիշերը՝ չվերադարձաւ Կայիափայի պալատը, այլ գնաց մօրը տունը ուր երկար օրեր պահուէրած ապրեցաւ առանց երբեք գլուխը դռնէն դուրս հանելու:

Պաշտօնութիւնը եւ Զատիկը անցնելէն վերջ Քահանայապետը յիշեց Մաղքոսը եւ փնտռել տուաւ բոլոր քաղաքը: Ոչ ոք բան մը չիտէր, այն գիշերէն յետոյ ոչ ոք չիտէր տեսած էր: Մաղքոս մօրը երդում ընել տուած էր գաղտնիք պահելու: Օրեր եւ շաբաթներ անցան եւ Կայիափա այլեւս չմտածեց Մաղքոսին վրայ, ուրիշ ծառայ մը գլուխ անցաւ Քահանայապետին սպասաւորներուն: Մաղքոս փակուած սենեակը կը տառապէր, կ'երազէր, կը գալարուէր, փոխ-վրէժի եւ քինախնդրութեան խորհուրդներ կ'որոճար: Այն ձեռնարկը՝ որ իր յաջողութեան սկիզբ համարած էր՝ իր վատութեան յայտնութիւն մ'եղած էր, այն գիշերը՝ որ իր իշխանութեան եւ յաղթանակի առաջին քայլը պիտի ըլլար՝ իր խայտառակութեամբ եւ փախուստով վերջացած էր:

Ինչո՞ւ համար իսկոյն վրէժ լուծած չէր: Ինչո՞ւ համար իր սուրով խոցած չէր կատաղի Պետրոսը, ինչո՞ւ համար դռնէ հրաման տուած չէր Պետրոսը ձերբակալելու:

Չէր կրնար խելք հասցնել այն ճա-

կատարական վայրկեանին մէջ պատահածի մասին: Իր յիշողութեան մէջ ամէն ինչ խորհրդաւոր կը տեսնուէր: Արդեօք մէկը յանկարծակի զինքը դիւթած էր, հոգիին ու մարմնին ամէն կորով կորսնցնել տալու աստիճան: Արդեօք այն սուտ Մեսիան զոր ձերբակալելու ելած էր, զինք կախարդած էր:

Եւ ոչ իսկ այս ենթադրութիւնը կը զօրէնէր: Այն Յիսուսը զոր Պետրոս իր սուրով կը պաշտպանէր, յանդիմանեց իր արինախանձ աշակերտը — Մաղքոս տակաւին կը յիշէր խօսքերը — մինչդեռ ինքը հարուածեալը, անարդուածը չէր կրցած Պետրոսը բռնել եւ պատժել:

Ի՞նչ երեսով կրնար ներկայանալ Կայիափային՝ որ զինքը կը սիրէր, ներկայանալ ծառայակից ընկերներուն՝ որ իր վրայ կը հիանային ու լաւագոյն վիճակի մը սահմանուած կը համարէին: Ի՞նչ կրնար ընել այլեւս որպէս զի վերստին արժանի ըլլայ իր արքայական ծրագրին: Ուշացած չէ՞ր շառաչին վրէժ մը լուծելու համար:

Լսած էր որ սուտ Մեսիան — միեւնոյնը՝ որ գթութեամբ զինքը բուժած էր — խաչի մը վրայ դամուած էր եւ այդ բանին համար ուրախացած էր, արդեօք անկա չէ՞ր իր դժբախտութեան առաջին պատճառը: Լսած էր նաեւ որ Յուդա իր վարդապետը մատնած ըլլալուն համար խղճի խայթէն ինքզինքը ծառէ մը կախած էր եւ այս լուրը զինքը մխիթարած էր, վկայ մը աւելի պակաս կ'ըլլար:

Բայց ո՞ւր էին նազովրեցի հայհոյիչին միւս աշակերտները: Մասնաւորապէս այն կատարի Պետրոսը որ զինքը այնպիսի տխուր վիճակի մը հասուցած էր: Ամէն գնով կ'ուզէր գոնէ անկէ իր վրէժը լուծել: Մայրը՝ զոր ամէն օր Երուսաղէմ կը զրկէր լուրեր որսալու, չէր կրցած Պետրոսի մասին բան մը գիտնալ, միայն կ'ըսուէր որ ընկերներուն հետ միասին Գալիլիա փախած էր:

Մինչ այդ, Մաղքոս սպասումի դառնութիւնը իր կտրուած խեղճ ականջին հետ զբաղելով կ'անցնէր: Տուն վերադարձին ականջը երկար օրեր պաղեստինեան գար-

նան կիզիչ արեւուն տակ դրած էր, ապա թանձր եւ հոտաւէտ բալասանի մը մէջ զոր մայրը Եղիպտացիէ, մը գնած էր, եւ հիմա ականջը վերածուած էր սեւ պղտիկ կտորի մը, խորշոմած եւ անուշահոտ, որ հաղիւ գաղափար մը կու տար իր նախնական ձեւին: Սակայն Մաղքոս սիրով կապուած էր այդ պատառիկին հետ եւ միշտ քովը կը պահէր սեւ կաշիէ քսակի մը մէջ դրած, եւ ստէպ կը դիտէր յիշելու համար սոսկալի նախատինքը, ամօթը, եւ ամէն օր աչքի առջեւ ունենալու՝ վրէժ-խնդրութեան պարտականութիւնը:

Վերջապէս, երբ օրերը սկսան կարճնալ, Մաղքոս յանդգնեցաւ դուրս ելլել, իրիկուան դէմ կ'երթար ամէնէն հեռաւոր փողոցները եւ ձեռքով աջ քունքին վրայ կը բռնէր վերարկուին ծայրը, որպէս զի ժողովուրդը չնշմարէ իր խայտառակութիւնը: Կարգ մը երկիրներու մէջ ականջի հատումը զբարտադրուելու եւ զողբուելու համար վարկարկիչ պատիժ մըն էր: Ով որ այն գիշերուան պատմութիւնը չէր գիտեր կրնար զինքը ոճրագործ մը նկատել, գիտցողը յիմար մը կամ վատ մը կը համարէր:

Վա՛յ եթէ կրնար տեսնէին զինքը որ իր քաղցր օրերուն սիրած էին: Աստուած չընէր որ ճանչցուէր անոնցմէ որ իր երջանկութեան ու դժբախտութեան վկաներ եղած էին:

Բայց հարկաւոր էր այլեւս կտոր մը հաց ճարել: Հայրը շատ տարիներէ ի վեր մեռած էր. մայրը աղքատ էր. չէր ուզեր միւս ազգականներուն դիմել. Կայիափայի տան մէջ օրինաւոր եւ ապօրինի կերպով դիզած խնայողութիւնները հատնելու վրայ էին:

Կամաց կամաց Մաղքոս աւելի համարձակ եղաւ: Գլխուն չուրջը կապեց ճերմակ լաթ մը փաթթոցի պէս ծածկելու համար ամօթալից կրճատումը եւ ներկայացաւ գործատէրերու եւ վաճառականներու առաջարկելով իր ծառայութիւնները: Բայց ոչ ոք ուզեց զինքը, քունքերուն կապած փաթթոցը — անսովոր հրէաներու

մէջ, եթէ քահանայ չէին — կասկած կ'արթնցնէր:

Եթէ պահանջէին որ փաթթոցը քակէ, Մաղքոս դահալիթօրէն կը փախչէր եւ իր այս վարմունքը դեռ աւելի կասկածը կ'աւելցնէր: Լուսամայիտի մը յաջողեցաւ յանկարծակի գլուխէն խլել այդ քուրջը եւ խսկոյն նշմարեց կտրուած ականջը: Այն ատեն սկսաւ ծաղրել եւ ամբոխը կանչել պինդ բռնելով Մաղքոսի բազուկը որպէս զի ամէնքն ալ կարենան տեսնել: Եղիկին բռնադատուեցաւ քաշքշել, ճանկել, խածնել եւ աքացել՝ ազատելու համար ծաղրածուներու աղմկալից շրջանակէն:

Գ.

Ժամանակը կ'անցնէր եւ Մաղքոս չէր յաջողեր տեղ մը գտնել. ամէնքը կը մերժէին եւ կը ծաղրէին զինքը: Թշուառութիւնը երթալով կ'աւելնար ու անոր հետ մէկ տեղ կը նուազէր ամօթխածութիւնը, կը ցնդէին հպարտութեան ծուխերը:

Հպարտ Մաղքոսը, ապագայ իշխանը, տարիներու ընթացքին դարձաւ այն բազմաթիւ մուրացկաններէն մէկը՝ որ սուրբ Քաղաքին մէջ կը վիտային: Այլ եւս չէր պահէր իր կրճատ ականջը, մանաւանդ թէ դուրս կամ ծիծաղ շարժելու համար հաւաքոյթներուն մէջ չինձու առասպելներով կը պատմէր իր պատմութիւնը, թէ Մեսիային հետեւողները հարկւրէն աւելի էին ու բոլորն ալ զինուած, թէ ինքը անոցմէ շատերը սպաննած էր, բայց Յիսուս մոգ մըն էր եւ ամէնուն յարութիւն տուած ու անհետացուցած էր: Մաղքոս կը ներկայանար մասնաւորապէս հեռաւոր երկիրներէ եկած գատակալան ուխտաւորներուն, իրեւ հաւատքի մարտիրոս մը եւ իբր ապացոյց՝ կաշիէ քսակէն դուրս կը հանէր կտրուած ականջը՝ կեղտոտ եւ խորշոմած քուրջի կտորի մը պէս որ կը նմանէր տհաս եւ զէշ չորցուած թուզի մը: Աւելի բարեսիրտները կամ հետաքրքիրները քանի մը դահեկան կու տային եւ այսպէս Մաղքոս խեղճութեամբ կ'ապրէր նուառացած, ատելի եւ ատող:

Կէս խեղկատակ մուրացկանի սրտին մէջ

ամենեւին մարած չէր վրէժխնդրութեան զրգիւրը:

Այն Պետրոսը յանդգնած էր իր քանի մը ընկերներուն հետ վերստին ոտք դնել Երուսաղէմի մէջ եւ մինչեւ իսկ ամբոխին խօսիլ իր թքնուած, ծաղկուած եւ դամուած վարդապետին մասին:

Մաղքոս կը հետապնդէր զայն ու միշտ կը լրտեսէր: Երբ Պետրոս ժողովուրդին կը խօսէր՝ Մաղքոս անոր առջեւ կը տընկուէր եւ սեւեռած աչքերով կը նայէր: Չէր համարձակեր վրան յարձակիլ ինչպէս սատիկ կը փափաքէր. ինքը արհամարհուած մուրացիկ մըն էր, իսկ Պետրոս ամէնուն յարգանք կը պարտադրէր, մինչեւ իսկ Քահանաներուն եւ երբեք առանձին չէր:

Բայց ականջատը կրցած ոճով վրէժ կը լուծէր երբեմն հեռուէն նախատելով, երբեմն դժնդակ զբարտադրութիւններ տարածելով ամբոխին մէջ Առաքեալին դէմ, երբեմն անոր արարքներուն եւ խօսքերուն կամաւոր լրտեսութիւն ընելով կարգ մը Դպիրներու մօտ՝ որ ուրիշներէն աւելի կ'արհամարհէին նոր աղանդը:

Երբ լսեց որ Պետրոս ձերբակալուած էր Յովհաննէսին հետ՝ Մաղքոսին սիրտը ճըխաց, կը յուսար որ Ստեփանոսին պէս քարկոծութեան դատապարտուի եւ նախաձաշակ հաճոյքը կը զղար քարերը ձեռքը՝ զղուելի գլխուն նշան առնելու: Բայց առաքեալները քիչ յետոյ ազատ արձակուեցան եւ յուսախար մուրացիկը կատաղութենէն արտասուեց:

Սակայն Պետրոս, ժամանակ մը վերջը, վերստին բանտ դրուեցաւ եւ Մաղքոս յուսաց թէ այս անգամ յաջող առիթն էր, գիտէր որ Ագրիպաս կը փափաքէր վտանգաւոր հերձուած սերմանողին մահը: Բայց առաւօտ մը ձայն տարածուեցաւ որ Պետրոս՝ թէ եւ չորս զինուորներէն հսկուած՝ խորհրդաւոր կերպով անհետացած էր բանտէն: Մաղքոս հանգիստ չունէր, իր անզօր ատելութեան դառն եւ չնչին յազուրդը՝ թշնամին՝ աչքին առջեւէն կը կորսուէր:

Քանի մը ամիս վերջը, իրեն ըսին որ Պետրոս Անտիոք ապաստանած էր եւ ըսկրսած էր անվախօրէն իր շրջուն քարո-

գիշի պաշտօնը: Մաղքոս չէր կրնար այլ եւս ապրիլ առանց ո եւ է ձեւով հալածելու իր կործանումին պատասխանատուն եւ հետիոտն, միշտ մուրալով՝ դնաց Անտիոք:

Պետրոսի տան մասին տեղեկութիւն առաւ եւ գիշեր ցերեկ անոր կը հետեւէր: Եթէ դիպուածով Առաքեալը իրեն նայէր՝ Մաղքոս իր չար աչքերը անոր աչքերուն մէջ կը սեւեւէր եւ հեղնելով կը ծիծաղէր եւ մատով քունքին կը դպչէր յանցաւորին յիշեցնելու համար ամօթալի կրճատումը: Բայց Պետրոս գինքը չէր ճանչնար: Օր մը կարծելով թէ ողորմութիւն կ'ուզէ, քանի մը դրամ տուաւ: Մաղքոս դրամներն առաւ, ապա հայհոյելով ու թքնելով բարկութեամբ Առաքեալին երեսը նետեց:

Պետրոս Անտիոքը թողուց եւ Կորնթոսի եղբայրներուն քով գնաց. Մաղքոս յաջողեցաւ դէպի Յունաստան գացող նաւու մը մէջ տեղ գտնել եւ անոր հետեւիլ:

Իրեն համար միեւնոյն բանն էր հոն կամ ուրիշ տեղ մը ապրիլ, միայն թէ կարենար լրտեսել եւ անիծել Քրիստոսի աշակերտը: Ամէն քաղաքի մէջ դիւրահաւան եւ զթաւրտ հրեաներ կը գտնէր որ իր ըսածներուն մոտիկ ընելու եւ գինքը կշտացնելու բարիքը կ'ընէին: Միայն յոյներն էին որ գինքը կը ծաղրէին.

— Համակերպէ՛ Մաղքոս կ'ըսէին: Թագաւորները նշանաւոր են միշտ իրենց մէկ ախանջին պատճառաւ: Յիշէ՛ Միտա թագաւորին ախանջը եւ Սիրակուսայի Դիոնէսիոս թագաւորին ախանջը:

Մինչ այդ՝ արագ եւ մեղմադճոտ կ'անցնէին տարիները եւ Մաղքոս կը ծերանար: Բայց սրտին ուժ կու տար բացարձակ եւ միթիթարական ստուգութիւն մը: Պետրոս օրին մէկը անարդաւից մահով պիտի վճարէ իր յիմար քարոզութիւնները եւ բոլոր հին ու նոր յանցանքները: Կատրած ժողովուրդ մը, կամ անողոք դահիճ մը վերջապէս վրէժ պիտի լուծէր, Մաղքոսն ալ ամոքած կամ բուժած կ'ըլլայ իր տառապանքը:

Բայց Պետրոս անհետացաւ նաեւ Կորնթոսէն եւ քանի մը տարի մուրացիկ պան-

դուխտը չյաջողեցաւ գինքը վիրաւորողին ուր ապաստանած ըլլալը գիտնալ. ոմանք կ'ըսէին Անտիոք վերադարձած է, ուրիշներ կը պատմէին թէ գինքը տեսած էին Տիւրոս կամ Սամարիա: Մաղքոս ամէնէն տեղեկութիւն կ'ուզէր եւ ամէնուն կը յանձնարարէր ինքզինքը եւ չէր ուզեր մեռնիլ առանց հանդիսատես ըլլալու չարչարանքներուն անոր՝ որ ընդ միշտ խորտակած էր իր կեանքը:

Հուսկ շատ մը վկաներէ իմացաւ որ Պետրոս խաղաղ կ'ապրէր կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ: Դիւրին չէր, իրեն պէս թշուառի մը համար՝ Հոռոմ երթալ: Եւ սակայն Մաղքոս մուրալով, աղաչելով եւ նոյն իսկ խնայողութիւն ընելով իր հացին վրայ՝ յաջողեցաւ մայրիսի անձրեւոտ առաւօտ մը Օսգիա ցամաք ելլել: Հետիոտն՝ քաղցած եւ փոշիւից՝ գիշեր ատեն հասաւ Հոռոմ:

Հրեայ մը որուն հանդիպած էր փողոցի գինետան մը մէջ, տարաւ գինքը Թրասթեվերէ հրեաներու բնակած թաղը եւ յանձնարարեց հարուստ օրինապահ ընտանիքի մը՝ որ լսելով Մաղքոսի գլխուն եկածները տուն ընդունեցաւ իրրեւ հիւր: Կամաց կամաց ամէն ինչ իմացաւ Պետրոսի եւ Հոռոմի մէջ հիմնած եկեղեցիին ու քրիստոնեաներէն պատճառուած կասկածներու եւ անկարգութիւններու մասին:

Հոռոմի 817երորդ տարեդարձն էր եւ 35 տարիներ անցեր էին Գեթսեմանի ձախորդ գիշերուան վրայ: Մաղքոս այլեւս կորացած, նիհարցած, ալեհեր ծերուկ մըն էր, որ ոչ մէկ բանով կը յիշեցնէր Քահանայապետին երբեմնի խրոխտ ծառան: Բայց յամառ եւ վայրագ յոյս մը գինքը վեր կը բռնէր հանդիսատես ըլլալու Պետրոսի տիրանոտ վախճանին:

Նոյն տարին՝ հասաւ իր ցանկացած օրը: Ներոն որոշած էր այլեւս քրիստոնեաները բնաջինջ ընել եւ հրաման տուած էր որ գործադրուէին Հոռոմի եկեղեցիին պետերուն դէմ արձակուած վճիռները: Պօղոս իրրեւ Հոռոմի քաղաքացի՝ գլխատման պատիւը պիտի ունենար, Պետրոս պիտի խաչուէր:

Մաղքոս օրուան եւ գիշերուան բոլոր ժամերը կ'անցնէր բանտին քովերը, ուր ծերունին Պետրոս աղօթքի մէջ կը սպասէր բաղձալի մահուան՝ առանց գիտնալու որ նմանօրինակ փափաք մը կը տանջէր ուրիշ ծերուկ մը պատերէն անդին:

Յունիսի մշուշապատ առաւօտ մը, բերաւ վերջապէս վաղեմի հետապնդողին ակնկալած սիրտիանքը: Քանի մը հոռոմացի գինուորներ, արշալոյսէն առաջ բանտէն դուրս ելան եւ մէջտեղին ունէին Պետրոսը կապուած ձեռքերով: Իրենց կը հետեւէր կառք մը, որուն վրայ դրուած էր կաղնիէ խոշոր խաչ մը:

Ճամբաները ամայի էին, փոքրիկ թափօրը ուղղուեցաւ դէպի վատիկանեան անտառները: Մաղքոս չտեսնուելու համար՝ քիչ մը հեռուէն՝ գինուորներու հետէն կը քալէր ու սիրտը կուրծքին տակ կը բաբախէր դժոխային ուրախութեամբ մը գիտով:

Փոքրիկ բարձունքի մը վրայ հասան եւ գինուորները սկսան խաչը տնկել: Մաղքոս այլ եւս չկրցաւ գիմանալ, մօտեցաւ խումբին եւ դողալով դարձաւ Պետրոսին.

— Կը ճանչնաս՞ զիս, կը յիշե՞ս զիս:

Պետրոս կը լռէր, այդ կնճռոտ եւ աւրուած դէմքին չէր գիտեր ի՞նչ անուն տալ:

— Կը կեղծե՞ս չճանչնալ զիս: Չե՞ս յիշեր այն գիշերը՝ ուր քու վարդապետդ ձերբակալուեցաւ: Չե՞ս յիշեր Մաղքոսը, Կայիափայի ծառան: Ես եմ այն Մաղքոսը եւ դուն քու սուրովդ ախանջս կըտրեցիր: Այդ կտրելը սկիզբն եղաւ իմ բոլոր դժբախտութիւններուս, քու յանցանքովդ ժողովուրդին խաղաղքը դարձայ եւ անօթի չուն մը հարուստներու դռներուն առջեւ: Տարիներ եւ տարիներ սպասեցի այս օրուան: Այսօր դուն արիւնովդ կը հատուցանես ամէն ոճիր եւ գիտցիր որ ես երջանիկ եմ:

Պետրոս խոնարհաբար մտիկ կ'ընէր եւ անասման կարեկցութիւն կը զգար ատելութենէն թունաւորուած եւ խելացնոր թշուառին համար:

— Իրաւունք ունիս: Այն գիշերը ցաւէն

տակն ու վրայ եղած՝ յանցաւոր գտնուեցայ քեզի հանդէպ: Վարդապետս արդարացի կերպով յանդիմանեց իմ մարդասպան արարքս եւ զղջումը ջնջած չէ սխալը եւ ցաւը: Բայց չեմ ուզեր առանց հետդ հաշտուելու մեռնիլ: Ներէ՛ ինծի Մաղքոս: Երկուքնիս ալ ծերացեր ենք եւ յոգնած, եւ ես քանի մը վայրկեանէն մեր Հօր քով պիտի երթամ: Մեկդի՛ թող ատելութիւնը, մոռցի՛ր ոխը, ներէ՛ ինծի:

Եւ այսպէս ըսելով՝ Առաքեալներուն իշխանը, Երուսաղէմի եւ Հոռոմի Եկեղեցիներուն գլուխը, Քրիստոսի առաջին Աթոռակալը ծնրադրեց այրած խոտերու վրայ՝ ապաւան Մաղքոսի առջեւ: Պետրոսի սպիտակ մեծ գլուխը խոնարհած՝ կը թուէր թէ վերջին օրհնութիւնը կը սպասէր իր զոհէն:

— Չե՞ս ուզեր մահամերձի մը ներել: Բայց, առանց ախանջի մարդը, կարծես չէր լսեր կամ դարմանքը թոյլ չէր տար խօսելու:

Հարիւրապետը որ հեռուէն ախանաւես եղած էր տարօրինակ խօսակցութեան — իրեն համար անհասկանալի, որովհետեւ երկու ծերունիները արամայիքն կը խօսէին — հազիւ տեսաւ դատապարտեալին անձանթին առջեւ ծնրադրելը, կասկածոտ մօտեցաւ: Բռնեց Մաղքոսին բազուկը եւ գոչեց.

— Ո՞վ ես, ի՞նչ կը փնտռես, ի՞նչ գործ ունիս հոս: Դուն այն հրեաներէն մէկն ըլլալու ես որ կ'ուզեն Հոռոմը կործանել: Անունդ ի՞նչ է:

— Մաղքոս Երուսաղէմացի: Բայց ես անոնցմէ չեմ: Ես քրիստոնեայ չեմ: Մանաւանդ թէ մեծագոյն թշնամին եմ այս Պետրոսին որ իր չարագործութիւններուն համար կը պատժէք հոս:

— Չե՞ս հաւատար: Եթէ ասիկա՝ որ քրիստոնեաներուն գլխաւորներէն մէկն է քու առջեւդ կը ծնրադրէ իրրեւ Աստուծոյ մը, ըսել է որ դուն աղանդին գլուխներէն մէկն ես, իրմէն ալ մեծ:

Եւ դառնալով երկու գինուորներուն.

— Բռնեցէք ու կապեցէք սա չոճիին:

Երբ իր մեղսակիցին հետ դործը լմնացնեմ զինքն ալ կը տանիմ դատարանը:

Ուրիշ զինուորներ մեծ ջանքով բարձրացուցած էին Պետրոսը եւ սկսած էին խաչին վրայ գամել զլիսի վար: Մաղքոս կը նայէր ու կը դողար, կը դողար հաճոյքէն եւ սարսափէն: Այն ժամը՝ որուն երկար տարիներ սպասած էր իբրեւ ազատութիւն մը՝ գուցէ կեանքին վերջին ժամն էր նաեւ իրեն համար: Ինչո՞ւ համար Աստուած այնքան խստութեամբ կը պատժէր զինքը:

Զինուորներէն մէկը որ զինքը պիտի տանէր՝ նշմարեց որ ականջին մէկը կը պակսէր:

— Նայէ ըսաւ ընկերին, արդէն ականջին մէկը կտրած են, վաղեմի աւազակ մ'ըլլալու է, կամ բանտէն փախած զերի մը: Միւս ականջն ալ թոցնելու փափաքս կու գայ, տեսնելու համար այս հոտած հրեային խեղկատակ ձեւերը:

Այսպէս ըսելու ատեն բռնեց մը իջեցուց Մաղքոսին, որ գրեթէ յափշտակուած էր ուզեր հեռանալ խաչէն, ուր Պետրոս դժուարութեամբ վեր վերցնելով իր վայրահակ գլուխը իրեն կը նայէր լացէն ու հոգեվարքէն մթազնած խոշոր աչքերով:

— Մեկդի, ըսաւ, զինուորը բռնի քաշելով Մաղքոսը:

Բայց սոսկումն ու սարսափը այն աստիճան խռոված էին թշուառ ցնցոտաւորը՝ որ սկսաւ դիւահարի պէս կանչել, եւ յուսահատութիւնը այնչափ ուժ տուաւ իրեն որ յաջողեցաւ ինքզինքը զինուորներու ձեռքէն ազատել, որ կը փորձէին բռնել ու կապել:

Մոլեցնած դիւահարի մը պէս փախաւ դէպի անտառ եւ երկու զինուորները ետեւէն կատաղած: Մուրերը քաշած էին ու բարձրաձայն կը սպառնային փախտակաւ:

Մաղքոս, ծառի մը դուրս ցցուած արմատին զարնուցաւ եւ ինկաւ: Զինուորներէն մէկը վրայ հասաւ եւ բարկութենէն այլալայած՝ սուրը բարձրացուց ինկածին վրայ ու մասմաբուր կտրեց մնացած ականջն ալ:

Արիւնի երկու վտակիկներ հոսեցան վէրքէն: Մաղքոս փակեց աչքերը ու մեռելի պէս ինկաւ գետին առանց ճիշի եւ հեծեծանքի: Զինուորները անշարժ կը դիտէին եւ ընկիւնին չէին զիտեր:

Արիւնը կը հոսէր Մաղքոսի երեսն ի վար, դանդաղ եւ թուխ: Իրեն կը թուէր լսել յաղթանակի ոտնաձայն մը, ապա սրինդներու ամենաքաղցր երաժշտութիւն մը՝ որուն նմանը երբեք լսած չէր: Իր դառանցանքին մէջ կ'երեւակայէր որ այս ամէնը ի պատիւ իրեն էին ընդունելու համար մեծ թաղաւորը՝ որ կը դառնար թըշնամիներու վրայ տարած մեծամեծ յաղթանակներէ:

Ու այսպէս մեռաւ արիւնաքամ, Կայիափայի հոգակաւոր ծառան Եղեկիա, անուանալի Մաղքոս, միեւնոյն տեղը եւ միեւնոյն օրը խաչելութեան՝ Պետրոս Առաքեալին եւ Քահանայապետին:

ԵՒ "ՃԻՐՈՒԱՄՈՅ" ԿԵՑԵՐ ԿԸ ՆԱՅԻ...

Ծիրովամոյ սարդ մըն է. սարդ մը դըժուարահաճ եւ փիլիսոփայ, որ կը գրաւէ իմ գաղթականի միակ սենեակիս մէկ անկիւնը:

Ստուգիւ մեր առաջին հանդիպումը շատ սիրալիւր չեղաւ: Երբ արտորանօք փոխադրուած իմ կարասիներուս խառնակոյտին մէջէն, աչքերս վեր վերցուցի, փնտռելու համար չեմ գիտեր ինչպիսի աղբիւր մը համակերպութեան, տեսայ ձեղունին վրայ դամուած այն սրունքները եւ այն ուռած սեւ, պտըլիկ մարմինը՝ պժգանքի սարսուռ մըն է որ զգացի եւ անմիջապէս կորովալիւր չեչտով մը ըսի — կամ ան կամ ես, դուրս: Բայց տեսնելով որ ան հանդարտ կը շարունակէր տեղը մնալ, վճռեցի ես ինքս դուրս ելլել:

Իսկոյն քովէս մէկը աւելը բարձրացուց, վստահեցնելով զիս որ արդարութիւնը կատարուած էր, (ճիշտն ըսելով անարդարու-

թիւնը, քանի որ իրաւունքը սարդին էր, որովհետեւ ան ինծմէ առաջ հոն էր):

Սակայն յաջորդ առտուն, արթննալով բաղդի անկողնիս մէջ, կը տեսնեմ զայն աւելի ողջ եւ առողջ քան երբեք. այո՛, անտարակոյս ինքն էր ան, կախուած ճիշտ գլխուս վրայ ձեղունէն:

Չեմ համարձակիր ձեռքս ինկած որ եւ է առաւելալով մը հարուածել այդ անախորժ հիւրը, վախնալով որ ուղղակի անկողնիս վրայ իյնայ. ու զսպելով պժգանքս, կը ջանամ յարմարիլ այդ տարօրինակ ընկերութեան. բայց ալ չեմ կրնար քնանալ՝ աչքերս սեւեռած, ճաճանչի պէս նուրբ ու երկայն սրունքներով, այդ սեւ մանր կոճակին վրայ: Ի՞նչ կ'ընէ ան, ի՞նչ կը խորհի: Արդեօք զի՞ս կը դիտէ թէ ինծմով չի դրաղիր:

Վերջապէս կը համոզուիմ որ սարդին դիտումները խաղաղասէր են, եւ մանաւանդ թէ, ան լոկի մնջիկ խօսակցութեամբ, կը ջանայ մեր երկուքին միջեւ փոխադարձ հասկացողութիւն մը հաստատել:

— Քեզի ի՞նչ նեղութիւն կու տամ — կ'ուզէ ինծի հասկցնել: Հաղիւ քանի մը հարիւրորդամեզը տեղ գրաւեւ եմ, զոր դու եւ քու ստացուածքներդ չեն կրնար գրաւել: Ասկի գատ, ես քեզմէ առաջ հոս էի: Եթէ իմ տեսքս քեզի անախորժ է, ես ի՞նչ կրնամ ընել:

— Շատ մի՛ յոխորտար, կը պատասխանեմ իրեն զայրացած, ապա թէ ոչ հիմա սա բարձր գլխուղ կը նետեմ:

— Ո՛հ, գիտեմ, գիտեմ, բռնակալութիւն եւ անդթութիւն չեն որ կը պակսին երկոտանի կենդանիներուդ մէջ:

Բարձր վար կը դնեմ եւ կ'ըսեմ մեզմօրէն.

— Իրաւունք ունիս. տե՛ս, ես ալ հոս եկեր եմ. ճիշտ այդ մարդկային բռնակալութեան եւ անդթութեան պատճառով. տունս, այո՛, վնասուած է, բայց տեսնելու ես թէ ինչքան քարուքանդ աւերումներ կան շուրջը:

— Հա՛, հա՛, ո՞ւր կը մնան բարձերը, կ'ըսէ սարդը հեզնակաւ քրքիջով մը:

— Ծաղրանքը մէկդի, կ'ըսեմ, ու վեր-

կը ցատկեմ յարձակողական թափով մը — զիտցիր որ քեզի համար բարձ մըն ալ բաւական է:

Բայց այս յարձակման առաջին փորձերէն վերջ, ա՛լ հասկցանք զիտար. ձիրութեամբ անուշով մկրտեցի զինքը, եւ սիրտըս բացի իրեն երկարօրէն:

— Սակայն ինչո՞ւ հետդ բերեր ես այս բոլոր անօգուտ բաները, կը հարցնէ ինծի զարմանքով, տեսնելով իմ կողմնակի քալելս ընդմէջ պահարանի եւ նստարանի մը եւ լսելով զանգատի հառաչանքներս, երբ ոտքերս կը զարնուէին կարասիներուն ցրցուած մասերուն, որոնց միջեւ ի դուր կը ջանամ քիչ մը ազատ միջոց ձեռք ձգել ինծի համար:

— Ի՛նչ կ'ուզես ձիրութեամբ, տարիներէ ի վեր մենք անոնց հետ ապրած ենք, ընտանի պատերու խաղաղ մթնոլորտին մէջ: Չկայ առաւելալ, չկայ կարասի որ չպարունակէ իր մէջ յիշատակ մը, չունենայ իր յատուկ դէմքը, ճայնը: Եւ ինչպիսի ճայն: — Ինչո՞ւ կ'ուզես լքել մեզ, ըսին անոնք, այնքան կը սիրենք քեզ, մեզ ալ քեզի հետ տար. քու կարծածէդ աւելի լըռիկ, բարեացակամ ու գիտակից ընկերներ եղած ենք քեզի: Կը յիշե՞ս այս ինչը, կը յիշե՞ս այն ինչը: Ստուգիւ ձիրութեամբ, իրերն ունին յիշողութիւն մը որ մերինէն աւելի զօրաւոր է: Եւ ի՞նչպէս չպատասխանել իրերուն, ի՞նչպէս մտիկ չընել անոնց զաղտնի ձայններուն: Թող որ, եթէ պատուհանէն դուրս ակնարկ մը նետես, կ'ըմբռնես թէ ո՞րքան զօրաւոր եւ յամառ է մեր սէրն ու գուրդուրանքը անոնց հանդէպ. ահա իրեր՝ որ սայլերու, սայլակներու եւ ամէն տեսակ կառքերու վրայ դէպ զէպ բեռնաւորուած, կ'ուղղուին դէպի արուարձաններն ու դաշտերը, մինչդեռ այդ ոչ ամէն անգամ ճոխ կարասիներուն տէրը կը մնայ տակաւին վտանգներու եւ թարկուած:

— Ծիծաղելի անպատեհութիւններ են, կ'ըսէ ձիրութեամբ: Ընկերական կազմաւորութեան այս ժամանակներուս մէջ, երբ շահը, փառասիրութիւնը, եւամոլութիւնը միակ գաղափարականներն են որ կանգուն